

УДК 347.78

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ В ОБЛАСТІ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ФАРМАЦІЇ

©О.В. Посилкіна, В.М. Тіманюк

Національний фармацевтичний університет, Харків

Резюме: у статті розглянуто проблеми формування ринку інтелектуальної власності у фармацевтичній галузі. Запропонована система заходів з удосконалення процесів комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Ключові слова: фармацевтична галузь, інтелектуальна власність, економіко-правові аспекти.

ВСТУП. На світовому фармацевтичному ринку в якості товару все частіше виступають права на інтелектуальну власність (ІВ), об'єктами якої є винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційна таємниця, наукова продукція тощо. Ці права після їх вартісної оцінки у вигляді нематеріальних активів є в промислово розвинутих країнах основною складовою майнових комплексів фірм, що займаються розробкою і засвоєнням нових лікарських засобів (ЛЗ) і технологій. Ринок ІВ став однією з найважливіших сфер економіки не тільки в окремих країнах, але й у світовому загалі. На долю нових або вдосконалених технологій, продуктів, що містять об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ), у провідних країнах світу припадає 70-85% приросту ВВП.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ. Як показали проведені дослідження, український ринок ІВ у фармацевтичній галузі характеризується поки перевищенням пропозиції над попитом. З одного боку, це пов'язано з тим, що за багато років накопичилась велика кількість невикористаних пропозицій (кількість винаходів у галузі фармацевтичної і медичної за період 1991-2005 рр. складає більше 1 тис.). З іншого боку, впливає все ще недостатньо висока інноваційна активність галузі і суспільства в цілому, яка пов'язана з відсутністю поміркованої інвестиційно інноваційної політики держави, відсутністю стратегічних інвесторів через нестабільну економічну ситуацію в Україні. Подібний стан склався також і через відсутність вітчизняного досвіду використання ОІВ у господарській діяльності; недостатню практику і методичного інструментарію оцінювання ОІВ; слабку розвиненість фондового ринку і відсутність ринкових відносин безпосередньо в сфері науки і технологій.

В Україні перші кроки в становленні ринку ІВ були завершені в період 1993-1994 рр., коли були прийняті закони з правової охорони вик-

лючних прав, що відповідають новим умовам господарювання і закріплюють право власності на результати творчої діяльності [1, 2]. Однак до цього часу не приділяється необхідної уваги розробці економічного механізму комерціалізації ОІВ і формуванню ринку ІВ. Під комерціалізацією ІВ ми розуміємо використання ІВ у господарській діяльності підприємства, яка дозволяє отримати як підприємству, так і власнику ІВ низку практичних переваг і комерційну вигоду. Документальне оформлення комерційних операцій з ІВ повинно виконуватись у вигляді договору про створення і передачу науково-технічної продукції, договору про виконання НДДКР, авторського, ліцензійного договору, франшизи тощо.

Для реалізації економіко-правових аспектів процесу комерціалізації в фармацевтичній галузі нами була виконана така робота: проведено оцінювання стану і умов розвитку ринку ІВ у фармацевтичній галузі в розвинутих країнах; проаналізовані проблеми, що гальмують процеси комерціалізації ОІВ на внутрішньому і зовнішньому ринках; обґрунтовані особливості об'єктів ІВ в фармацевтичній галузі і запропонована система заходів, спрямована на їх практичне використання в інноваційних проєктах; запропоновані підходи до регулювання відносин суб'єктів ІВ на вітчизняному фармацевтичному ринку тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ Й ОБГОВОРЕННЯ. Повний порівняльний аналіз закордонного і вітчизняного стану ринків ІВ, а також облік багатьох недопрацювань в законодавчій вітчизняній базі в галузі ІВ і інвестиційно-інноваційної діяльності, дає підставу для формування нового цілісного підходу до практичного використання ОІВ на підприємствах і організаціях фармацевтичної галузі. У попередніх своїх дослідженнях нами було доведено, що які б цілі не ставило перед собою підприємство: інтенсифікувати подальший розвиток, стабілізувати досягнений стан справ або з найменшими втратами вибратися з критичної

ситуації патентна стратегія є ефективним інструментом управління сучасним підприємством [3, 4, 5]. У зв'язку з цим, нами обґрунтовані оптимальні форми і методи передачі прав на ОІВ, виходячи з попередньо виробленої патентної стратегії підприємства. Подальші дослідження показали, що ринок ІВ характеризується такими особливостями: високим ступенем монополізації; високою нормою прибутку; багаторічними і глибокими зв'язками між продавцем і покупцем; активним ростом передачі прав на ОІВ на основі ліцензійних договорів; ефективною політикою управління ІВ на всіх стадіях інноваційного процесу.

Формуванню ринку ІВ сприяють: обґрунтована стратегія в області придбання прав на ОІВ; безперервне удосконалення системи придбання технологій для випуску нової продукції; високий ступінь делегування повноважень інноваційного менеджменту вищої ланки нижчій.

Характерним для закордонних фармацевтичних фірм є також передача прав на ОІВ не окремо, а у поєднанні з іншими правами і послугами, які забезпечують у сукупності монополію на виробництво нового продукту або на використання нової технології. Вони передаються в складі портфеля прав на ОІВ. Крім того, успіхи діяльності фармацевтичних фірм у сфері комерціалізації ОІВ обумовлені реалізацією раціональної інноваційної політики держави. Особливо слід відзначити позитивну тенденцію в системі патентного законодавства. Так, в системі патентного законодавства можна виділити такі тенденції: посилення режиму правової охорони, у тому числі розповсюдження патентної охорони на нові сфери застосування і нові об'єкти, посилення покарань за порушення виключних прав, а також спрощення процедур, необхідних для отримання патентної охорони; лібералізація відношень, пов'язаних з використанням результатів, отриманих при виконанні досліджень за рахунок держбюджету і суспільних фондів.

У наш час проблеми, пов'язані з комерційним використанням ІВ в фармації на вітчизняному ринку, можна поділити на такі основні групи: проблеми регулювання відносин при створенні ОІВ на підприємстві; проблеми придбання і сплати майнових прав на використання ОІВ, створених поза підприємством; проблеми забезпечення охорони і правового захисту ІВ; проблеми комерційного використання ІВ у якості майна (нематеріальних активів) підприємства; фінансово-економічні проблеми використання ІВ і організація її бухгалтерського обліку.

В якості позитивних моментів, притаманних ринку ІВ в фармації, слід відзначити, що виробники стали приділяти серйозну увагу такому об'єкту ІВ, як товарні знаки. Вже з'явилася ціла низка відомих українських товарних знаків: ФФ "Дарниця", ВАТ "Фармак" тощо. Це говорить про те, що українські виробники придбали новий нематеріальний актив, яким можна ефективно користуватись. Для становлення вітчизняного ринку ІВ необхідно провести реформування підприємств відповідно до інноваційних моделей розвитку, розробити механізми стимулювання розвитку процесів створення і реєстрації об'єктів інтелектуальної власності. Досягти цього можливо за наявності лише двох умов: створення надійної системи правового захисту ОІВ; реформування податкового законодавства, яке повинно сприяти інноваційній активності вітчизняних підприємств.

Проте, використовуючи правову базу, яка вже існує в області ІВ, нами обґрунтована модель організації інноваційного виробництва в фармації. Дана модель основана на монополізмі власника ІВ, який заохочується нормами як національного, так і міжнародного права. Розроблена модель передбачає використання економічних механізмів управління виробництвом, умов для проведення НДДКР, промислового засвоєння їх результатів і розвиток маркетингових технологій. Центральною ланкою даної моделі є механізм розпізнавання і оперативного використання у промислових цілях комерційно цінних ідей або своєчасне їх придбання у третіх осіб, а також вміле використання засобів правового захисту об'єктів ІВ і наукоємної продукції, створеної за їх допомогою.

Практика досліджених нами організацій і підприємств Харкова свідчить про те, що, поперше, всі фармацевтичні виробники сьогодні розробляють переважно препарати-дженерики (понад 90%). В 2004 р. з 158 нових лікарських засобів тільки 4 - оригінальні вітчизняні лікарські засоби. По-друге, до впровадження, у насамперед, представляються розробки, проведені власними силами, незважаючи на наявність достатньо великого роками напрацьованого інтелектуального продукту, який є в спеціалізованих наукових закладах, лабораторіях, наукових відділах, навчальних закладах. Науковими відділами підприємств не проводиться глибокий аналіз інноваційних технологій з метою їх придбання. Однак навіть у випадку придбання інноваційних технологій, захищених патентами і свідоцтвами, цей процес не відрегульований відповідно до норм і правил.

Процес передання прав на ОІВ повинен здійснюватися відповідно до Цивільного кодексу України і законів із захисту і охорони прав на ОІВ.

Оскільки передання об'єктів ІВ — це, насамперед, передання прав на їх використання, актуальним є питання розподілу прав на ОІВ між їх власниками. У зв'язку з цим спеціаліст з управління ІВ повинен ретельно вивчати ОІВ, які входять до складу інноваційного проекту. Оскільки розробка ЛС процес тривалий, то необхідно враховувати раніше створені ОІВ, які продовжують використовуватися. Незалежно від виду договірних зобов'язань необхідно точно визначати об'єм прав кожної із сторін на ви-

користання попередньої ІВ, а також умови і порядок реалізації цих прав.

ВИСНОВКИ. В наш час особливо неприпустима втрата накопиченого інноваційного потенціалу в такій наукоємній галузі, як фармацевтична. Кожна розробка має моральне і фізичне зношення, а організаційно-економічний процес переходу до ринкової економіки, що затягнувся, може перетворити патенти в непотрібні папери. Розв'язання даної проблеми, як вважають автори, полягає в розробці на основі існуючої законодавчої і нормативної бази комплексного підходу до формування і передавання прав на ОІВ, використовуючи всі ефективні форми захисту ОІВ і їх комерціалізацію.

Література

1. Цивільний кодекс України. – К.: Парламентське вид-во, 2003. – 352с.
2. Законодательство Украины об интеллектуальной собственности (с изменениями и дополнениями по состоянию на 1 марта 2004г.) – Х.: ООО “Одиссей”, 2004. – 608 с.
3. Тиманюк В.М., Немченко А.С., Зверева К.Ю. Основные аспекты инновационной политики ведущих фармацевтических фирм // Вісник фармації. – 2000. – № 2. – С. 44-49.
4. Тиманюк В.Н., Посилкіна О.В. Коммерциализация результатов интеллектуальной деятельности в фармации // Врачебное дело. – Київ: “Здоров'я”, 2002. – №3. – С. 16-19.
5. Тиманюк В.М., Посилкіна О.В. Розробка патентної стратегії фармацевтичного підприємства в ринкових умовах господарювання // Фармацевтичний журнал. – 2005. – № 4. – С. 17-21.

ЭКОНОМИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ В ОБЛАСТИ КОММЕРЦИАЛИЗАЦИИ ОБЪЕКТОВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В ФАРМАЦИИ

О.В. Посилкіна, В.М. Тиманюк

Национальный фармацевтический университет, Харьков

Резюме: в статье рассмотрены проблемы формирования рынка интеллектуальной собственности в фармации. Предложена система мер по усовершенствованию процессов коммерциализации объектов интеллектуальной собственности и их правовой защиты.

Ключевые слова: фармация, интеллектуальная собственность, экономически-правовые аспекты.

ECONOMIC AND LAW ASPECTS IN COMMERCIALIZATION AREA OF OBJECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY IN PHARMACY

O.V. Posylkina, V.M. Timanyuk

National University of Pharmacy, Kharkiv

Summary: the problems of forming market of intellectual property in pharmacy are considered in the article. The system of measures on the improvement of processes of commercialization of objects of intellectual property and their legal protection is offered.

Key words: pharmacy, intellectual property, economic and law aspects.